

Марчук О. О., к.пед.н., доцент, Ковальчук М. В., студентка педагогічного факультету (Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука, м. Рівне)

ПРОФЕСІЙНІ ЯКОСТІ ПЕДАГОГА В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ

***Анотація.** У статті досліджено вимоги до професійних якостей педагога в умовах процесів євроінтеграції освіти. Розкрито, що сучасний педагог повинен добре орієнтуватися в різних галузях науки, знати шляхи вирішення соціально-економічних, виробничих і культурних завдань. Обґрунтовано, що викладач повинен постійно бути обізнаним з новими дослідженнями, вміти переходити від оцінки окремих педагогічних умінь до оцінки свого професіоналізму і компетентності.*

***Ключові слова:** виховання, професіоналізм, педагогіка, професійна діяльність.*

***Аннотация.** В статье исследованы требования к профессиональным качествам педагога в условиях процессов евроинтеграции образования. Раскрыто, что современный педагог должен хорошо ориентироваться в различных областях науки, знать пути решения социально-экономических, производственных и культурных задач. Обосновано, что преподаватель должен постоянно быть осведомлен о новых исследованиях, уметь переходить от оценки отдельных педагогических умений к оценке своего профессионализма и компетентности.*

***Ключевые слова:** воспитание, профессионализм, педагогика, профессиональная деятельность.*

***Annotation.** In the article the specifics of the teacher's professional qualities in the context of the processes of European integration of education is learned. It is explained that the modern educator should be well oriented in different branches of science, must know ways to solve socio-economic, industrial and cultural problems. It is substantiated that he should be constantly updated on the new researches, be able to move from the assessment of individual pedagogical skills to the assessing of his professionalism and competence.*

***Key words:** education, professionalism, pedagogy, professional activity.*

У сучасній українській школі педагог повинен забезпечити таке виховання учнів, в умовах якого здійснюється соціалізація, максимальне розкриття особистості як індивідуальності із врахуванням її здібностей, природних нахилів, інтелекту, емоційно-вольової сфери. До особистості

вчителя в умовах соціальної значимості педагогічної праці ставляться особливі вимоги.

Особливої актуальності набуває проблема формування професійних якостей педагога в умовах процесів євроінтеграції освіти. Сьогодні в Україні розроблено стандарт «Нової української школи», яким передбачено зміну форм, методів та прийомів навчання у початковій школі: «Створення нового стандарту початкової освіти – це був складний крок, який передбачав переосмислення і застосування нових підходів... той документ, який існує сьогодні, – він дійсно інноваційний і він надихає» [1, с. 58]. Відтак потребує переосмислення формування професійних якостей та навичок, які необхідні майбутньому фахівцю під час його подальшої професійної діяльності.

Проблеми формування професійних якостей педагога досліджували такі вчені: О. М. Астряб, О. С. Залужний, І. А. Зязюн, В. А. Кан-Калик, О. Г. Мороз, Л.С. Нечепоренко, І. П. Раченко, С. О. Сисоєва, В. З. Смаль, М. М. Поташник, Д. Ярмаченко та ін.

Метою нашої статті є дослідження вимог до професійних якостей педагога в умовах процесів євроінтеграції освіти з огляду на реформи, що проводяться в Україні.

В інформаційно-насиченому ХХІ ст. збільшився обсяг функціональних обов'язків учителя, без урахування чого неможливий сучасний розвиток педагогічної освіти. Сьогодні учитель, педагог – це носій гуманітарної культури, морально-етичних і культурно-естетичних цінностей, дослідник, психолог, майстер, «котрий стимулює своїх учнів, студентів до саморозвитку, самоактуалізації, самовдосконалення, самореалізації» [2, с. 25].

Щоб професійно проходив процес формування педагога в умовах процесу євроінтеграції освіти, студенту і викладачу необхідно звертатись до цілі своєї діяльності. Відповідно до Концепції Нової української школи: «сучасне суспільство зацікавлене у тому, щоб учитель не тільки навчав дітей основам наук, а й формував у них моральну культуру, широкий світогляд, задовольняв психологічні, емоційні потреби кожної дитини» [3]. Відповідно, діяльність учителя повинна бути спрямована на створення необхідних педагогічних умов для формування морально-етичних цінностей у дітей. У цьому контексті надзвичайно важливо, щоб сам педагог був добросовісний, вихований, миролюбивий. Тому важливою базовою гуманістичною цінністю особистості педагога визначаємо його внутрішню етичну професійну якість.

Важливою рисою педагога повинно бути вміння організувати роботу всього класного колективу. Учитель повинен уміти налаштувати як себе, так і своїх вихованців, на різні види діяльності. В освітньому процесі слід встановити не лише парні взаємини (учитель – учень), а й правильно організувати роботу між учителем і дитячим колективом. Уміння організувати

колектив, працювати з ним – це, з одного боку, запорука успіху в досягненні навчальних цілей, а з іншого – належна підготовка вихованців до активної діяльності в умовах співіснування та спільної діяльності в соціальних колективах дорослих, вміння адаптуватися до вимог колективу. Відомий український педагог А. С. Макаренко обґрунтував неможливість виховання морально здорової та активної особистості поза колективом [4, с. 22]. У його творах зазначено, що виховання особистості в колективі і через колектив – один з важливих принципів процесу виховання. Він впливає із сутності людини як соціальної істоти.

Аналіз роботи вчителів практиків засвідчив, що сьогодні суспільство потребує всебічно розвинених, соціально активних педагогів, які мають фундаментальну наукову освіту та багату внутрішню культуру. Особливість сучасного вчителя, вихователя в значній мірі визначається його ерудицією, високим рівнем культури. Ерудований педагог повинен бути носієм високої індивідуальної культури. Учитель завжди є наочним зразком для учнів, своєрідним еталоном вчинків і поведінки. Відтак вчитель повинен постійно працювати над підвищенням свого інтелектуального рівня: читати енциклопедії, довідники, навчальні Інтернет-ресурси, фахові журнали. Він повинен бути добре обізнаним із досягненнями науки в різних галузях, вміти працювати із комп'ютерними технологіями, знати іноземні мови.

У процесі аналізу педагогічної літератури нами було визначено необхідність опанування майбутнім учителем початкової школи таких якостей, як: знання педагогічної теорії, володіння педагогічною майстерністю, знання психології, володіння технологіями навчання і виховання, уміння раціонально організувати працю, любов до справи та учнів, віра в людину, педагогічні здібності, загальна ерудиція, терплячість, оптимізм, емпатія, витримка, винахідливість, швидкість і точність реакції, душевна щедрість, емоційна врівноваженість, розуміння дітей, бажання працювати з дітьми, ясність і переконливість мови, вимогливість, тактовність, самовладання, справедливість, організаторські уміння, товариськість, дисциплінованість, відповідальність, активність, орієнтація у виробничих ситуаціях, уміння розподіляти працю, готовність нести відповідальність.

На думку науковця В. Андрущенка, становлення вчителя – це в першу чергу формування його як особистості і лише потім – як професійного працівника, що володіє спеціальними знаннями в певній галузі педагогічної діяльності [1, с. 59].

Окрім того, вимоги до педагога на межі тисячоліть висвітлені в законі «Про загальну середню освіту»: «Педагогічним працівником повинна бути особа з високими моральними якостями, яка має відповідну педагогічну освіту, належний рівень професійної підготовки, здійснює педагогічну діяльність, забезпечує результативність та якість своєї роботи, фізичний та психічний стан здоров'я якої дозволяє виконувати професійні обов'язки

в навчальних закладах середньої освіти» [5]. Відтак вчитель початкової школи повинен бути провідником ідей державотворення і демократичних змін, людиною великої душі й доброго серця.

Остання тенденція детально обґрунтована в педагогічній системі В. Сухомлинського, який писав: «Любов до дитини – це вміння впливати на духовний світ іншої людини... педагог без любові до дитини – це все одно, що співак без голосу, музикант без слуху, живописець без відчуття кольору» [6, с. 16].

Справжній педагог повинен працювати на майбутнє, випереджати свій час. Його має хвилювати не лише окрема дитяча індивідуальність, а її роль в соціумі. Завдяки цьому педагогічна професія стає творчою місією. Педагог є посередником між дітьми та системою ідей, традиціями, культурою свого народу і людства. Його обов'язок – виховувати гідних людей, здатних примножувати здобутки людської цивілізації.

Важливу роль відіграють особистісні якості педагога, його чуйність, вміння співпереживати, гуманність у помислах і діях. Однак, варто зауважити, що всепрощення, безпринципність, поблажливість до учнів, потурання їхнім забаганкам, байдужість до негативного в навчанні, праці та поведінці завдають великої шкоди вихованню.

Більшість видатних педагогів наголошували на єдності вимогливості й поваги, бо саме у вимогливості до людини й полягає повага до неї. Вчитель повинен строго контролювати не лише виконання учнями навчальних завдань, виконання домашніх робіт, засвоєння програмного матеріалу, а й дотримання ними порядку й дисципліни в школі, належної поведінки, гуманного ставлення один до одного.

Учитель має підходити до кожної дитини з щоденною оптимістичною налаштованістю, навіть, якщо ризикує помилитися. Водночас він не повинен ідеалізувати її позитивні риси та ігнорувати недоліки: «Без поваги до самого себе немає людської чистоти і духовного багатства особистості. Наш найважливіший педагогічний інструмент – вміння глибоко поважати людську особистість у своєму вихованцеві. Ми цим інструментом покликані творити дуже ніжну, тонку річ: бажання бути хорошим, стати сьогодні кращим, ніж був учора. Це бажання не виникає саме собою, його можна тільки виховати» [6, с. 59].

Майбутні учителі початкових класів повинні усвідомлювати, що їх завдання – не лише навчити читати, писати та рахувати, а й розкрити перед школярами всю велич і красу рідного краю, виховувати патріотичні почуття, разом з батьками з дитинства формувати особистість, людину, яка намагатиметься не зупинятися на досягнутому, а завжди прагнучиме до вдосконалення, до примноження здобутків людства.

Науковець В. Я. Пилиповський наголошує на тому, що вчитель повинен виховувати почуття поваги, рівноваженості, має володіти хорошим

почуттям гумору: «Істинні професіонали культивують теплі, емоційно забарвлені взаємовідносини з учнями; при яких би то не було несприятливих обставинах володіють ситуацією, уміючи за допомогою гумору чи забави розрядити обстановку та атмосферу в класі; вони викладають свій предмет з ентузіазмом і фантазією – завжди зібрано, цілеспрямовано, виключаючи непродуктивну трату часу на уроці; професійно діючі вчителі послідовні в своїх вимогах, справедливі, ставляться до дітей поважно і з повагою» [2, с. 39].

В сучасній американській педагогіці існує спеціальний термін «ефективні вчителі». Їх відрізняє унікальна комбінація особистих якостей, які виступають як суб'єктивні передумови професіоналізму в педагогічній роботі: для таких вчителів внутрішня, психологічна сторона справи важливіша зовнішньої; спочатку він прагне зрозуміти точку зору іншої людини, а потім вже діяти на базі цього розуміння; люди і їх реакції являються для нього більш значущими, ніж речі і формальні ситуації; він довіряє людям і вважає їх здібними вирішувати, причому зовсім адекватно, свої життєві проблеми, чекає від них появу дружелюбності, а не ворожості; людина для нього – особистість, наділена гідністю [2, с. 11].

В професійній діяльності вчителя величезну роль відіграє і загальне «самопочуття» його особистості, яке визначається «Я – концепцією».

Згідно сучасних зарубіжних вчень, «Я – концепція» – це дидактична система уявлень інтелектуальних та інших якостей, особиста самооцінка, а також суб'єктивне сприйняття зовнішніх факторів. Розробники цього вчення вважають, що вчитель повинен володіти почуттям впевненості в собі, бути здібним справлятися з життєвими труднощами, не сприймати себе як невдачу, відчувати, що потрібен іншим людям, а його здібності, цінності і судження значимі в очах оточуючих. Іншими словами, він володіє високою самооцінкою. Професор Колумбійського університету М. Грін, досліджуючи цю теорію, зауважив: «Як би зважено і раціонально не керував вчитель тим, що робиться в класі, він втягнутий в цей процес як особистість; майже все, що діється в класі, несе на собі відтінок його присутності, його настрою і зовнішньої поведінки, його реакції по відношенню до учнів» [2, с. 58].

З проведеного дослідження, можна зробити висновок, що на початку ХХІ ст. змінилися основні тенденції розвитку професійних якостей педагога в умовах процесів євроінтеграції освіти та зміст сучасної освіти в педагогічній теорії та практиці. Зміна її стратегічних пріоритетів, цілей, функцій та принципів визначає подальший розвиток освіти за такими основними напрямками: оновлення фундаментальної складової; посилення уваги до формування загальнокультурних, загально-навчальних умінь і навичок; виявлення ціннісних аспектів наукових понять, життєвих уявлень, правил, норм, які опановує учень; розробка структури змісту освіти як складного соціокультурного утворення. Вони покладені в основу

розробки дидактичних підходів до оновлення змісту сучасної шкільної освіти та підготовки майбутніх вчителів початкової школи.

Не викликає сумніву, що будь-яка професійна робота, крім фізичних і психологічних особливостей, передбачає певні особистісні якості, що сприяють успіху діяльності людини. В першу чергу це стосується професій, де об'єктом професійної активності однієї людини виступає інша людина і взаємодія «людина – людина» залежить від якостей як першої, так і другої.

Професія педагога належить до професій вищого типу за ознакою необхідності постійної рефлексії на змісту предмету своєї діяльності. Не підлягає сумніву те, що педагог повинен володіти певною сумою високих особистісних та професійних якостей. Відтак в процесі підготовки майбутніх вчителів доцільно формувати у них почуття педагогічного такту, відповідальності, лідерські якості, вміння працювати з дитячим колективом. Вчителі повинні володіти сучасними комп'ютерними технологіями та іноземними мовами.

Використання вітчизняного педагогічного досвіду та надбань сучасної зарубіжної науки сприятиме входженню України в європейський освітній простір із належною підготовкою вчителів початкової школи.

1. Андрущенко В. Формування особистості вчителя в сучасних умовах / В. Андрущенко // Початкова школа. – 2017. – № 1. – С. 53–59. **2.** Бужина І. В. Теорія і практика підготовки майбутніх учителів до формування гуманістичних відносин молодших школярів / Бужина І. В. – К., 2005. – 43 с. **3.** Концепція «Нова українська школа» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : nus.org.ua/wp-content/uploads/2017/11/NU. **4.** Макаренко А. С. Вибрані праці / А. С. Макаренко. – К., 1999. – 342 с. **5.** Закон про загальну середню освіту [Електронний ресурс] – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/laws/show/651-14. **6.** Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям / В. О. Сухомлинський. – К., 1990. – 193 с.

Рецензент: д.пед.н., професор Красовська О. О.